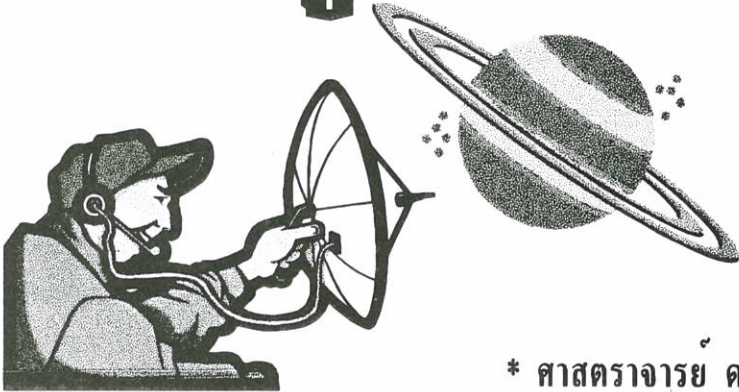

** การศึกษาและการวิจัย เพื่อไปสู่ความเป็นเลิศ

* ศาสตราจารย์ ดร. ดิน ปรัชญพฤทธิ

การสืบทอดเจตนาในด้านการวิจัยเพื่อไปสู่ความเป็นเลิศนั้น สำคัญที่ความสามารถ ซึ่งคนเรามีไม่เท่ากัน บางคนไม่มีพรสวรรค์ทางวิจัย โดยเฉพาะทางมนุษยศาสตร์ บางคนสอนดีมาก ผลงานดี แต่จะให้วิจัยทำไม่ได้ดี เพราะฉะนั้นอย่าใช้บรรทัดฐานเดียวในการวัด การให้ค่าให้โทษ หรือการ promotion จึงไม่ควรดูแต่เพียงการเขียนคำราหรือวิจัยเท่านั้น ควรต้อง weight factors ต่าง ๆ ให้ดี เช่น ความรับผิดชอบทางการบริหาร การให้คำปรึกษานิสิต นักศึกษา และการบำรุงศิลปวัฒนธรรม เป็นต้น

อันที่จริงความเป็นเลิศทางวิชาการนั้น เจ้าตัวจะต้องรู้ว่าตัวเองเป็นเลิศไหม บางคนก็ยังไม่แน่ใจตัวเอง

ลองเสี่ยงส่งผลงานดูเพื่อว่าจะผ่านความเป็นเลิศนั้น ควรครอบคลุมความรู้ ทักษะ และทักษะ การใช้ความเป็นเลิศต้องดูสภาพแวดล้อมมาแก้ปัญหาจริง ต้องดู reflection ด้วย ไม่ใช้อยู่แต่ hypothesis testing เท่านั้น

ความเป็นเลิศทางวิชาการนั้น มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต กำหนดไว้ ๔ ประการ คือ

๑. การสอน สอนอย่างไร ปัจจุบันถ้ามองในแง่การพัฒนาข้อมูลข่าวสาร การสอนที่เป็นเลิศคือการไม่สอน คืออย่าเน้นเรื่อง lecture อย่างเดียว และควรใจกว้างในการยอมรับสิ่งที่ไม่ตรงกับที่สอน ถ้าสิ่งนั้นถูกต้อง อยากรให้

* ที่ปรึกษาประจำสำนักอธิการบดี มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต : Ph.D. University of Kansas.

** การบรรยายเนื่องในการประชุมวิชาการครั้งที่ ๖ ประจำปีการศึกษา ๒๕๓๙ ณ ห้องประชุม ๑ ชั้น ๖ อาคารสำนักอธิการบดี มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต วันที่ ๖ มีนาคม ๒๕๓๙.

เน้นที่ process มากกว่า สอนให้เด็กรู้วิธีคิดมากกว่า จะยื่นปลาให้เขารับประทาน บรรยากาศตรงนี้ต้องทำให้เกิดให้ได้ หลายคนเน้นที่ OLE เช่น การเรียนการสอน ต้องตั้งเป้าหมายไว้ก่อนเป็นประการแรก ความเห็นส่วนตัวเห็นว่าควรให้ความสำคัญกับ Learning experience ให้มาก ปัญหาของนักศึกษาเราอาจบอกให้เขารู้ได้ในหนึ่งนาที แต่ควรให้ค้นหาเอง เราต้องให้เขาเดินบนหนทางขรุขระพอสมควร ให้เขาเห็นกระบวนการนี้ ซึ่งเขาอาจพบด้วยตัวเองใน ๓ วัน ๓ ปี หรืออาจไม่พบเลยก็ได้

สำหรับ Evaluation การจัดผลการเรียน ซึ่งมีทั้งการวัดแบบอิงเกณฑ์และอิงกลุ่มนั้น สำหรับผมคิดว่าเกณฑ์ในตัวนักศึกษาค้นกันเองด้วย ถ้าเขามีพัฒนาการของตัวเองขึ้นมาก็ต้องนำมาพิจารณาด้วย อย่างไรก็ตาม การวัดคุณภาพทางการศึกษา ไม่ได้ดูจากผลการสอนอย่างเดียว ผมคิดว่าในเนื้อหาการสอนของอาจารย์สามารถจะให้อะไรที่ดีแก่นักศึกษาได้มากกว่า

๒. การวิจัยและการเขียนตำรา จะเป็นด้วยอะไรก็ตาม รู้สึกว่าจะมีแรงต่อต้านระหว่างการวิจัยเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ ที่จริงนั้นตรงข้าม ผมเห็นว่าไม่ควรเป็นอริกัน มีแต่จะเสริมซึ่งกันและกัน เพราะการวิจัยทั้งสองประเภทเป็นการวัดเหมือนกัน ประเภทหนึ่งเป็นการวัดที่ไม่แสดงออกมาเป็นตัวเลขเท่านั้น เช่น การประกวดนางงาม มีการวัดสัดส่วนออกมาเป็นตัวเลข แต่การพิจารณาส่วนอื่นๆ เช่น ผิวพรรณ การยิ้ม ซึ่งไม่ได้วัดออกมาเป็นตัวเลข ก็มีความสำคัญนำมาพิจารณาประกอบกัน

เรามักจะพูดถึง efficiency ประสิทธิภาพ

ในการทำงานกันเสมอ ๆ จากบทความที่อ่านพบของไลเบนสไตน์ (H. Li benstein) กล่าวว่าวิธีวัดประสิทธิภาพ ปัจจุบันวัดได้เพียง ๑ ส่วน ๑๐ ของ ๑% ของประสิทธิภาพที่แท้จริงที่คนนั้นมี ทำนองเดียวกันเราใช้สมองทางด้านซ้ายมากคือเรคิดเรื่องต่าง ๆ โดยใช้เหตุผล แต่พฤติกรรมของคนอธิบายโดยใช้เหตุผลอย่างเดียวไม่ได้ เช่น เมื่อลูกน้องทำงานดี เราก็กดให้ ๒ ขั้นทุกปี คนทำงานไม่ดีไม่เคยให้ แต่ถ้าทดลองให้ ๒ ขั้น คนที่ทำงานไม่ดีสักครั้ง ถึงแม้จะถูกคนอื่นโจมตี แต่คิดว่าจะช่วยพัฒนาคนทำงานไม่ดี คนนั้นได้มาก อันนั้นเป็นการใช้ความไม่มีเหตุผลมาอธิบายสิ่งที่เกิดเป็นเหตุผล

มีนักวิชาการท่านหนึ่ง คือ Henry Mintzberg เขียนไว้ว่า คำรากรบริหารมักจะใช้เหตุผลอธิบายพฤติกรรมมนุษย์และองค์กร อย่างไรก็ดี ทฤษฎีการบริหารที่มีพื้นฐานอยู่บนเหตุผลนั้น มีข้อบกพร่องอยู่หลายประการ กล่าวคือ

ประการแรก ความรู้หรือเหตุผลที่เราใช้อธิบายพฤติกรรมนั้นมีลักษณะบอบบาง (thin) มาก เพราะพฤติกรรมคนแปดส่วน มีเพียงหนึ่งส่วนเท่านั้นที่ปรากฏให้เห็น อีกเจ็ดส่วนจมอยู่ใต้น้ำหรือซ่อนเร้นอยู่ในจิตใจ ทฤษฎีต่าง ๆ ที่อธิบายเป็นเพียงส่วนที่โผล่ออกมาเท่านั้น ฉะนั้นผมว่าคนที่เขียนตำราทางการบริหารได้ดี น่าจะเป็นจิตแพทย์ที่สามารถสื่อสารสิ่งที่ไม่เป็นเหตุผลออกมาได้

ประการที่สอง ความรู้ที่มีอยู่นั้นมีลักษณะ superficial คือรู้ไม่จริง เราอ้างว่าเราเป็น expert แต่ที่

จริงแล้วเป็นเพียง dilettante หรือ minion คือรู้ไม่จริง รู้แต่ในตำรา ไม่มี reflection จำเขามา ได้ปริญญาเอก เพราะทำครบตาม requirement

ประการที่สาม Mintzberg ชี้ให้เห็นว่า การพยายามใช้เหตุผลมาแก้ปัญหานั้น บางครั้งการกระทำของเราปราศจากศีลธรรม (immoral) เช่น ถ้าอาจารย์ทะเลาะกับมหาวิทยาลัย ก็ต้องเข้าข้างมหาวิทยาลัยไว้ก่อน เด็กทะเลาะกับผู้ใหญ่ก็เอาผู้ใหญ่ไว้ก่อน ไม่ว่าใครผิดใครถูก เป็นหลักกรรมดา ถามว่าถ้าไม่ถูกทำไมสังคมใช้หลักนี้ ถ้าไม่รับหลักการนี้ระบบจะอยู่ไม่ได้ ผมจึงสอนลูกศิษย์ปริญญาโทว่าห้ามทะเลาะกับอาจารย์เด็ดขาด ครั้นจึงขบอกว่าถ้าจะมีความเป็นเลิศจะใช้หลักเหตุผลอย่างเดียวไม่ได้ ต้องมีอย่างอื่นด้วย

การวิจัยนอกจากเชิงปริมาณและคุณภาพแล้ว สิ่งที่เราต้องการมากขณะนี้คือ การวิจัยเชิงประเมินผล (evaluative research) พบว่าญี่ปุ่นและเกาหลี ที่เขามีปริมาตร international trade สูงมากก็เพราะมีตัวที่ back up export, import และ investment คือ data gathering กับ research ข้อมูลของไทยที่นี้น้อยกว่าที่กระทรวงการต่างประเทศและอุตสาหกรรมของเขา

๓. การให้บริการทางวิชาการแก่สังคม ในกรณีนี้ สังคมก้าวพลาดเราดังกล่าวนั้น ถ้าสังคมคิดไม่ออกเราต้องเป็นผู้นำ สถานการณ์ของเราตอนนี้ค่อนข้างล่อแหลม เดิมเคยคิดว่าสถาบันอุดมศึกษาเป็นสถาบันที่พึ่งได้ แต่สถานการณ์ขณะนี้ ไม่แน่ว่าสถาบันอุดมศึกษากับสังคมนั้นใคร

จะดึงใคร เราจะพอใจที่ความเป็นเลิศทางวิชาการอย่างเดียวหรือไม่ ความเป็นเลิศของผมนั้นคือความรู้ต้องคู่คุณธรรมด้วย ซึ่งเป็นปณิธานของสถาบันอุดมศึกษาส่วนใหญ่ การมีความรู้อย่างเดียวไม่พอ ถ้าเป็นโจรก็เป็นโจรที่จับยากที่สุด ฉะนั้นมีความรู้แล้ว ต้องมีสิ่งยึดด้วย ดูจากหลักสูตรของมหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต เห็นว่าควรที่จะเพิ่มวิชาชีพนิยม และจรรยาบรรณทางธุรกิจ (professionalism and ethics) ในทางธุรกิจเรามาถกสอนกันแต่ maximization of profit ซึ่งเป็น short term เท่านั้น ถ้าจะให้ยั่งยืน (sustainable) ต้อง long term คือจะต้อง maximization of welfare พร้อมกันไปด้วย ถ้าจะถกกันนานไปเรื่อย ๆ โดยไม่ดูแล หานก็จะไม่มีเงินให้ถกต่อไป ฉะนั้นในอุดมคติของความเป็นเลิศ ความรู้น่าจะเป็นของคู่กับคุณธรรม ฉะนั้นบัณฑิตและมหาบัณฑิตของมหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต น่าจะเป็นบุคคลที่ก่อไปด้วย ภูมิวุฒิ ภูมิฐาน และภูมิธรรม

๔. ทะนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต ส่งเสริมเรื่องนี้มาก ตั้งแต่ท่านอธิการบดีท่านก่อน

ความเป็นเลิศของมหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต อย่างน้อยมี ๔ ด้าน ดังกล่าวแล้ว ส่วนในการวิจัยนั้น ผมขอเน้นว่า ประเด็นต่อไปนี้มีสำคัญมากคือ

๑. สภาพของปัญหา problem statement มีความสำคัญที่สุด ผู้วิจัยต้องชี้ให้ได้ว่าทำไมเลือกทำวิจัยเรื่องนี้ ฉะนั้น ต้องถามตัวเองให้ได้ว่าจะเอาความเป็นเลิศทางไหน ทำได้หลายทาง

ประการแรก อาจารย์อาจมีความรู้ยากเห็นส่วนตัวเกี่ยวกับเรื่องนั้น ๆ อาจเกิดจาก ลางสังหรณ์ (intuition) หรือ curiosity of the mind ฉะนั้นอยากเสนอว่านักวิจัยรุ่นน้องน่าจะประกบกับนักวิจัยรุ่นพี่ซึ่งเขาอาจมีข้อเสนอแนะที่ดี ๆ ให้ ส่วนการตีพิมพ์บทความใน international journal สำคัญหรือไม่ ขึ้นอยู่ที่เนื้อหามากกว่า ผมเคยพยายามส่งลงตีพิมพ์ แต่เวลาเสนอให้พิจารณาผลงาน เขากลับไม่ให้ความสำคัญเท่าใด ยกเว้นสาขาของการแพทย์ สรุปว่าในการกำหนดปัญหา การหาคำตอบที่ถูกต้องอาจมีคุณค่าน้อยกว่าการตั้งคำถามที่น่าสนใจ

ประการที่สอง การต่อยอด เรา review ว่าที่เราทำกันมาอย่างไร นักวิจัยใหม่ ๆ ทำเพียงตรงนี้ก็พอคือทำวิจัยเพื่อเอามาใช้ในการทำตำแหน่งทางวิชาการและการเรียนการสอนก่อน

๒. Conceptual framework มีความสำคัญเช่นเดียวกัน เราจะเอากรอบแนวความคิดอะไรมาแก้ปัญหาตรงนี้ ปัจจุบันง่ายขึ้น เพราะสามารถ run CD-ROM ว่าความรู้เรื่องนี้ ขณะนี้ไปถึงไหนแล้ว

๓. Instrumentation ถามว่าผมให้ความสำคัญเพียงใด คิดว่าคนที่เรียนมาด้านการสร้างเครื่องมือ ก็จะทำให้ความสำคัญกับเรื่องนี้มาก การสร้างเครื่องมือหรือ methodology นี้ เห็นว่าควรจะเป็นเพียงเครื่องมือที่เราใช้อย่าให้เป็นนายเรา ถ้าเราทำเองคิดเองไม่ได้ ถามผู้รู้เรื่องนี้ก็ได้ run SPSS ไม่ได้ก็ให้คนอื่นทำ แต่เราสามารถอ่านได้ก็ใช้ได้ ลักษณะความเป็นเลิศของนักวิชาการอย่างหนึ่งที่ดีควรมีคือ ต้องกล้าหาญที่จะบอกว่าเรื่องไหนเราไม่รู้ก็บอกไม่

รู้ ก็จะต้องยอมรับว่าไม่รู้บางเรื่อง

๔. วิเคราะห์ข้อมูล ผลวิจัยอยู่ที่เอาสิ่งที่เรากันพบมาเขียน เช่น พบว่า A สัมพันธ์กับ B แล้วจะเกิดอะไรตามมา อย่าเพียงแต่ถามตัวเองว่าความเป็นเลิศทางวิชาการคืออะไร ควรจะถามว่า excellence for what มากกว่า คือ เราจะใช้ความรู้ทางวิชาการมาเป็นประโยชน์ต่อตนเองต่อสังคมต่อโลกได้อย่างไร

ความเป็นเลิศทางวิชาการอีกประการหนึ่งคืองานของนักวิชาการเป็นสมบัติสาธารณะ (public undertaking) อาจารย์จะต้อง share กับคนอื่นเพื่อให้เขา criticize สังคมปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงเร็วมาก ขณะนี้มี paradigm shift รุนแรงมากในสาขาวิชาต่าง ๆ ในทางการบริหาร paradigm shift ก็เกิดขึ้นเช่นเดียวกันเดิมอำนาจอยู่ส่วนบน เช่น ในมหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตอำนาจอยู่ที่ท่านอธิการบดี แต่ปัจจุบันผมคิดว่าอำนาจอยู่ตรงไหนก็ได้ที่มีความรู้เรื่องนั้น ๆ อาจอยู่ที่อาจารย์ใหม่หรือใครที่มีความรู้เรื่องนั้น ๆ ที่ท่านอธิการบดีต้องมา consult ด้วย อำนาจจึงไม่ขึ้นอยู่กับ hierarchy แต่อยู่ที่ subject matter ใครมีปฏิเสธรื่องใดมาก ผมคิดว่าความรู้ที่กว้างขวางลุ่มลึกและรอบด้านมีความสำคัญ

อยากฝากเรื่องสหสาขาวิชา (interdisciplinary) เป็นเรื่องที่พูดติดปากกันมาประมาณ ๒๐ ปีแล้ว เราไม่เคยนำมาใช้กันจริงคนที่เรียนอะไรมาก็มักจะอยู่ในขอบข่ายสาขานั้น ๆ ในระบบราชการมีการประสานงานในแนวตั้งดีมาก แต่การประสานงานด้านแนวนอนมีปัญหามาก ในจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย วิชาทฤษฎีองค์การมีสอนถึง ๖

คณะ เป็นคณะรัฐศาสตร์ เศรษฐศาสตร์ บัญชี ฯลฯ เพราะไม่มี interdisciplinary ที่แท้จริง แต่ผมมองว่า interdisciplinary อย่างเดียวไม่พอ ต้อง interinstitutional คือระหว่างสถาบัน และ interprofessional คือระหว่างวิชาชีพด้วย

มหาวิทยาลัยเอกชนนั้นที่จริงสามารถมีความเป็นเลิศได้มากกว่ามหาวิทยาลัยรัฐ แต่ทำไมมหาวิทยาลัยเอกชน จึงเลียนแบบของรัฐ อาจจะมิเกณฑ์ควบคุม ขณะนี้มีมหาวิทยาลัยรัฐ และเอกชนอยู่ประมาณ ๕๐ แห่ง ถ้าถามว่ามีความเป็นเลิศไหม ผมว่าไม่มี ผมคิดว่า we are fighting a losing war มหาวิทยาลัยแต่ละแห่งสอนเหมือนกันหมด ไม่มีที่ไหนมีอะไรเด่น เราตั้งสิ่งที่ดีให้ไม่ตีเหมือน ๆ กัน เราไม่มีเอกลักษณ์ (identity or uniqueness) ผมเสนอว่า ถ้าอาจารย์ทำวิจัยเรื่องอะไรก็ให้ทำเรื่องนั้นไปตลอดโดยไม่เปลี่ยน ทุกคนก็จะทราบว่าคุณเป็นผู้รู้ทางนั้นเป็นที่ยอมรับจำตัว ขอให้เรารู้ว่าเราเก่งด้านไหน ต้องวางเข็มว่าเอาดีด้านไหน เจาะให้ลึก ๆ ให้เป็นเอกทัคคะ ด้านนั้น ๆ

เมื่อพูดถึงทฤษฎีในแวดวงของมหาวิทยาลัยมักกล่าวถึงการพิสูจน์ทฤษฎี ผมว่าทฤษฎีพิสูจน์ไม่ได้ เพราะทฤษฎี neutral เขาเขียนกลาง ๆ ไม่มีผิดมีถูก สิ่งที่เราพิสูจน์คือสมมติฐานของทฤษฎีก็ไม่ใช่ตัวทฤษฎี เมื่อเจอปัญหาเราจะวางกรอบที่จะแก้ปัญหา ในตัวทฤษฎีอาจมี hypotheses อยู่เสมอ hypotheses มี ๒ ประเภท ประเภทหนึ่งคือ เรา deduce มาจากทฤษฎีเราตั้งจาก conceptual framework สมมติฐานอีกประเภทหนึ่งเรา

ไม่เรียกว่า hypothesis แต่เราเรียกว่า proposition คือข้อเสนอ ซึ่งมีลักษณะเหมือน hypothesis ทุกประการคือพยายามตั้งคำถามเพื่อหาคำตอบภายในกรอบของทฤษฎีที่ต่างกันคือ proposition นั้นได้มาจากผลของการวิจัยเมื่อทำวิจัยแล้วพบว่าอะไรสัมพันธ์กับอะไร ก็ให้เขียนเป็น proposition เพื่อให้ผู้อื่นนำไปตรวจสอบ ถ้าคนอื่นทำการวิจัยซ้ำ แล้วยังพบเหมือนที่อาจารย์พบแล้ว แสดงว่างานวิจัยของอาจารย์มีความแกร่ง (rigor) ตัว hypothesis นี้มีความแกร่งหรือไม่ อาจดูได้จาก สามารถบรรยายปรากฏการณ์ของพฤติกรรมได้หรือไม่ เอาลักษณะเด่น ๆ มาบอกเล่าจากที่พบมาโดยไม่อาศัยความรู้ลึกส่วนตัว นอกจากนี้ความแกร่งยังดูได้จากการอธิบายและพยากรณ์สิ่งที่เกิดขึ้นในอนาคตได้หรือไม่ ความเป็นเลิศของเรานั้นมักจะหยุดอยู่เพียงการได้ปริญญาสูง ๆ ก็ภูมิใจว่าเป็นคนสุข แต่ที่ทำมาเป็นเพียงระดับที่ ๓ คือการ training เท่านั้น ถ้าระดับ education ต้องมี reflection ด้วย คือจากที่เราพบมานั้นเอาไปใช้ประโยชน์ได้ไหม ทำให้เกิดความคิดต่อไปไหม ความเป็นเลิศปัจจุบันที่ล้นไหลนั้นเพราะปัจจุบันวิธีแก้ปัญหาไม่ใช่มีเพียง yes กับ no เท่านั้น มี several options มีพื้นที่สีเทามากกว่าขาว และดำ ฉะนั้นนักวิชาการของเราต้องพร้อมที่จะเข้าไปตรงนี้ hypothesis อีกประเภทหนึ่ง เราสามารถ induce มาจากกรณีศึกษาหรือการปฏิบัติซ้ำแล้วซ้ำเล่าจนเป็นรูปแบบ (pattern) อย่างไรก็ดี นักวิชาการน่าจะให้ความสำคัญแก่สมมติฐานของทฤษฎีทั้งสองประเภทนี้เท่า ๆ กัน □□